

TANÍTÓVÁ VÁLÁSI LEHETŐSÉGEK SZÉKELYUDVARHELYEN – EGYKOR ÉS MA

POSSIBILITIES OF BECOMING PRIMARY SCHOOL TEACHER IN ODORHEIU-SECUIESC

Barabási Tünde ^{1*}

¹ Óvodai- és elemi oktatás pedagógiája szak, Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet, Pszichológia és Neveléstudományok Kar, Babes-Bolyai Tudományegyetem, Románia

Kulcsszavak:

Kérem adjon meg legfeljebb 5 kulcsszót (soronként egyet)
Tanítóképzés
Szekelyudvarhely
Pszichológiai/ neveléstudományi tárgyak és pedagógiai gyakorlat
A képzési rendszer alakulása

Keywords:

Primary School Teacher's Education in Romania
Pedagogical and Psychological disciplines
evolution of professional training

Cikktörténet:

Beérkezett 2018. augusztus 01.
Átdolgozva 2018. augusztus 31.
Elfogadva 2018. október 5.

Összefoglalás

A tanulmány célja rámutatni a romániai oktatási rendszer által nyújtott tanítónak válási lehetőségekre, a szekelyudvarhelyi esetpélda által. A cikk kezdetén tömören bemutatjuk a városban megvalósuló tanítóképzés történetiségét, kiemelve a középiskolai képzési szintről az egyetemi szintre elemés folyamatát. A hangsúlyt mindenekelőtt a pszichológiai és neveléstudományi tárgyak, valamint a pedagógiai gyakorlat óraszámainak és egymáshoz viszonyított arányainak bemutatására fektettük, annak érdekében, hogy rávilágítsunk a szakmai felkészítés, a szaktudás alakulásának lehetőségeire. A tanulmányban azt is bemutatjuk, hogy ugyanazon oktatási rendszer miként teremt törvényi keretet egyazon szakmai képesítés megszerzésére két különböző iskolai fokozaton, miként „élhet” egymás mellett e két lehetőség, szem előtt tartva, hogy jelenleg Romániában középiskolai és egyetemi végzettséggel egyaránt tanítónak lehet válni.

Abstract

The goal of this paper is to outline the offer of the Romanian educational system to become teacher in primary school through the example of Odorheiu Secuiesc. First the paper presents a short historical review of the primary school training institutional frame in the town, and its development from high school to university level. First of all, we have stressed on the situation of pedagogical and psychological disciplines, one side, and pedagogical practice, on the other, in order to evaluate the perspectives and quality of the professional training. The paper also shows how can “live” together in the frame of a national educational system two levels of training for the same profession, as in present the Romanian educational system makes possible to become primary school teacher at high-school and university level as well.

* Barabási Tünde. Tel.: +40 740 201 135
E-mail cím: tunde.barabasi@gmail.com

1. Székelyudvarhelyi tanítóképzés – történeti felvezetés

Székelyudvarhely emblemikus városa a Székelyföldnek, elsősorban a romániai tömbmagyarság városa. Azt is mondhatjuk, hogy ugyanígy az erdélyi magyar tanítóképzésnek is szimbóluma, hiszen azon kevés erdélyi település közé számláltatik, ahol a létrehozását követően folyamatos volt a magyar tanítók szakmai felkészítése, a soron következő kedvezőtlen vagy kedvezőbb politikai rendszerek és eszmék keresztüzenésében is.

A székelyudvarhelyi tanítóképzés története a két világháború között indul, mely periódus az erdélyi magyar tanítóképzés történetének sötét időszaka, ugyanis amint azt Szabó K. Attila (2006) kiemeli, a romániai magyar tanító- és óvóképzést ekkor, a C. Angheliescu vallás- és közoktatásügyi minisztersége idején érik a legnagyobb veszteségek. Ekkor zárják be, illetve lehetetlenítik el működésében a legtöbb magyar tanítót, akár állami, akár felekezeti intézetről is legyen szó. Ezen intézkedések természetes következményeként a tanulólétszám is nagyon megcsappant, ami a későbbiekben, hatalmas tanítóhiányként gyűrűzik be. Ehhez az is hozzájárult, hogy a megmaradt felekezeti tanítóképzők sem tudtak annyi diákot képezni, amennyit befogadóképességük lehetővé tett volna, mivel a magyar tanítókat ért zaklatások, gáncsoskodások, az állandó nyelvizsgák, a képesítővizsgák kudarcjai elriasztották a fiatalokat ettől a pályától.

Ebben a kontextusban, tulajdonképpen két elődintézmény tevékenységének továbbviteli reménységeként születik meg 1927-ben a Székelyudvarhelyi Tanítóképző. Melyik ez a két intézmény?

Székelyudvarhelyen már nagy múltra tekint vissza ebben az időben a Református Kollégium, amely 1670 óta meghatározó fellegvára a város szellemi-kulturális tevékenységének. 1830 után egy ideig, a jogi katedra létrejöttével „akadémiaként”, azaz főiskolaként működött. A tanítóképzés indítását közvetlenül megelőzően, 1899-1927 között az iskola középszintű tanítézet, nyolcosztályos gimnázium volt. *„A kiegyezés utáni általános fejlődésnek részese az iskola is: 1886-87-ben újjáépítik a régi kollégiumot, 1911-12-ben pedig elkészül az új iskolaépület a régi szomszédságában, azzal teljesen összeépítve, átjáró folyósókkal, megfelelő osztályhelyiségekkel, szertárakkal, konviktussal és modern infrastruktúrával: központi fűtéssel, vízzel, villannyal. A Bécsből rendelt didaktikai eszközök minden szempontból megfeleltek a modern pedagógia igényeinek.”* (Szabó, 2006, 787). A Trianon utáni változások következtében az állami segély megszűnt, az alapítványok támogató ereje a hadikölcsönbe fulladt, amely egy egészen új iskolapolitikát kényszerít a kollégiumra. Ennek következtében a kolozsvári egyházkerületi közgyűlés úgy dönt, hogy az intézmény működését meghatározatlan időre felfüggeszti az 1927-es tanévtől és helyébe átköltözteti a nagyenyedi református tanítóképzőt (mely ekkor már 10 éves múltra tekint vissza), ahol az infrastrukturális feltételek messze nem voltak a székelyudvarhelyi intézmény színvonalán. Ennek megfelelően tehát azt mondhatjuk, hogy két nagymúltú intézmény szellemisége ötvöződik az induló székelyudvarhelyi tanítóképzésben. Ez az alapokat jelentő intézményi és szellemi örökség, mint indulási tőke nem csupán lehetőségeket jelentett, hanem kötelezettségeket is. Az a tény, hogy a további 90 esztendőben megszakítások nélkül tudta biztosítani az erdélyi magyarság számára a tanítókat, majd tanítókat és óvodapedagógusokat – politikai szelektől/ ellenszelektől függetlenül – azt jelzi, hogy az intézmény a lángot megfelelően ápolta és adta tovább.

2. Tanítóvá válási lehetőségek változatai a történelmi események és politikai döntések mentén

Az 1940-1944 közötti időszak reményteljes korszakként villan fel az erdélyi magyar tanítóképzés történetében. A második bécsi döntés nyomán az anyaországhoz visszacsatolt erdélyi részekben az **1938. évi törvény értelmében hat esztendő**s, négy éves középiskolai szintű, valamint erre épülő két évfolyamos - a tanulmányokat kiegészítő - tanítóképző akadémia nyújtotta volna a szakmai felkészítést. Az erre a rendszerre való áttérés a háborús viszonyok miatt elakadt, így a **korábbi ötéves képzésre tértek vissza**.

A második világháború után, mivel Erdélyt ismét Romániához csatolták, a tanítóképzés területén újabb változások mennek végbe. **1948-ban** az iskolák fenntartását és működését szolgáló javak az állam tulajdonába mennek át, az összes felekezeti és magániskolák állami iskolákká alakulnak. A kormány a tanügyi reform szellemében új közoktatási programot dolgoz ki, amelynek megvalósításában kulcsszerepet szánt a tanítónak. Az általános iskola átszervezéséhez szükséges

tanítóállomány biztosítása céljából nagy hangsúlyt kapott a tanítóképzés: növelték a tanítóképzők számát, a felveendők keretszámát, és a képzés ütemének gyorsítása érdekében **a képzési időt leszállították 4 évre**. A Trianon utáni korszak erdély magyar tanítóképzése, így az udvarhelyi is ekkor éli virágkorát. (Szabó, 2006)

Váratlan fordulat állt be a magyar tanítóképzésben az 1950-es évek közepétől, amikor a tanítói „túltermelés” indokával megkezdték a tanítóképzők összevonását, illetve más profilú iskolákká alakítását. Ekkor az erdélyi magyar tanítóképzős intézményhálózat négyre zsugorodott, de a székelyudvarhelyi megmaradt. A 60-as évek elején már román tagozatot is létesítenek az intézményben.

A Nagy Nemzetgyűlés határozata értelmében **1966-ban** a tanítóképző középiskolák pedagógiai líceumokká alakulnak át **5 éves képzési idővel**. 1974-től a tanítói tagozat mellett óvónői szakot is indítanak. (Voltak olyan tanévek, amikor mindkét szakra vettek fel jelölteket, voltak évek, amikor vagy csak tanító, vagy csak óvónői szakot indítottak. Az **1978-ban** kiadott új Tanügyi Törvény a képzési időt **4 évre** szállította le és bevezeti a kétlépcsős líceumi oktatást: I fokozat (IX-X osztály) és II. fokozat (XI-XII osztály). Az 1989-es fordulat után az intézmények visszakapják régi nevüket (scoala normala) és a képzés időtartamát **5 évre emelik**. **1990-91-től** beindítják a középiskolai osztályok mellett a hároméves, ún. „posztliceális” osztályokat, de egy promóció után ezt be is szüntetik. Emellett Székelyudvarhelyen az 1990-es évek elején a tanítóihiány gyors pótlása érdekében több magyarországi főiskola (Békéscsaba, Jászberény) a szakképesítetlenül működő tanítók számára látogatás nélküli csoportokat hozott létre, a helyi intézmény oktatóit is bevonva a felkészítés folyamatába.

A több ízben történő felsőfokúvá emelési próbálkozások az **1999-2000-es** tanévtől kiteljesedhettek, ugyanis ekkor a tanítóképzést **főiskolai szintűvé** válik: kezdetben hároméves, hármas képesítést nyújtó (tanító – óvodapedagógus – idegen nyelv tanár), fokozatosan azonban átalakulnak és tanító, illetve óvodapedagógusi képesítést nyújtanak. A bologna-folyamatot követve, a 2005-2006-os tanévtől BA szintű felkészítés zajlik városunkban. 2010-ben volt egy évfolyam, melyek tagjai az intézményben MA fokozatot szerezhettek. Néhány év szünetet követően a 2017-2018-as tanévtől kezdődően újra elindult a mesteri szintű képzés is. Szervezetileg a székelyudvarhelyi tanítóképző a Babes-Bolyai Tudományegyetem keretében, ennek tagintézményeként működik.

A 80-as évektől kezdődően a székelyudvarhelyi képző továbbképzési központként is működik, mely rendeltetést a felsőfokúvá alakulást követően a főiskola, majd az egyetem látja el.

Egységesnek sajnos, még napjainkban sem nevezhető a tanítóképzés, és a megtorpanások elbizonytalanító kettősséghez vezetnek: a 2002-2003-as tanévben végeztek az utolsó ötéves középiskolai képzésben részesült diákok, azonban ezt követően nem csak a főiskolán szerzhető tanítói oklevél, hiszen a **2001-2002-es tanévtől újra beindult a középiskolai képzés, ezennel megint négyéves** struktúrával. Ez azt is jelenti, hogy jelenleg a városban középiskola és egyetemi szintű tanítói/ óvodapedagógusi oklevél megszerzésére is lehetőség van.

3. A szakmai felkészülési vetület alakulása a kilencven év alatt

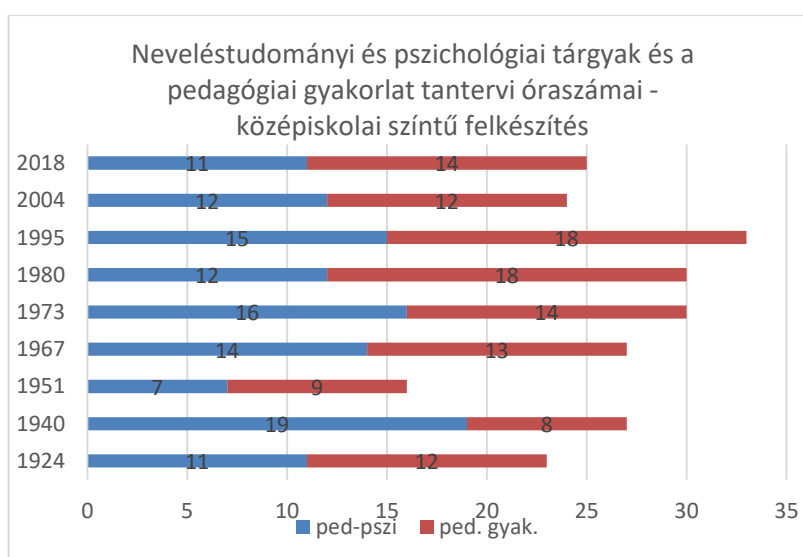
A pedagógus munkájának eredményességét mérlegelve a figyelem gyakran irányul elsősorban a személyiségére. Anélkül, hogy megkérdőjeleznék a személyiségi tényezők szerepét a pedagógusi munka hatékonyságában, tanulmányunkban a figyelmet a pedagógusi tudás alakulásának folyamatára irányítjuk ezen belül is azokra a képzési elemekre, amelyek döntő szerepet töltenek be a szakmai tudás, létrejöttében: *neveléstudományi és pszichológiai ismereteket*, valamint ezek oktatását (és értelmezzük elméleti ismeretként), illetve a pedagógusi készségek és képességek fejlődéséért leginkább felelős *pedagógiai szakmai gyakorlatot*.

A székelyudvarhelyi tanítóképzés vázlatos történetbemutatásának előterében azt vizsgáljuk, hogy a pedagógiai és pszichológiai jellegű tárgyak miként jelentek meg a képzési rendszerben, hogyan változtak ezek az idők folyamán, illetve hol tartunk ma ebben a kérdésben. Minthogy a szakmai kompetencia akkor teljes, ha az elméleti és a gyakorlati tudás kiegészítik egymást és a tanítási tevékenységben integrálódnak, különös tekintettel figyelünk a pszichológiai és pedagógiai tárgyak valamint a pedagógiai gyakorlat arányainak alakulására is. A tanítói munkára való felkészítés ezen szeletének alakulása szerves részét képezi az intézmény szerkezeti és tartalmi módosulásainak, ezért a fejlődési ív bemutatását a tartalmi vetületre fókuszálva, de a szerkezeti

módosulásokkal összhangban valósítjuk meg, a könnyebb követhetőség és értelmezhetőség kedvéért.

A szakmai képzésvetület bemutatásakor a középfokú képzés helyzetének láttatásával indítunk, majd a felsőfokú tanítóképzési tartalom elemzését valósítjuk meg. Ezt a kettősséget elsősorban az indokolja, hogy a 2011-ben elfogadott oktatási törvénynek megfelelően Romániában a tanító- és óvodapedagógus-képzés két szinten, közép- és felsőfokon egyaránt szerveződik. A középfokú pedagógiai oktatás négy éves, a jogszabály ezt az ún. vokacionális (vagy hivatási) képzés részeként határozza meg (Márton, 2015). A felsőfokú tanító- és óvodapedagógus-képzés a bolognai rendszer keretében szerveződik, hároméves alapképzés és kétéves mesterképzés formájában. Székelyudvarhelyen mind a két képzési szinttel találkozunk. Bár tény, hogy a rendszerváltás utáni időszakban, a pedagógusképzés vonatkozásában történő többszörös jogszabálmódosításnak megfigyelhető egy nagyfokú bizonytalanságot okozó hatása, mind a képzést szervező intézmények, mind a képzésben részt vevők körében (uo), azt is ki kell emelnünk, hogy a kétszintű képzésnek a hozadékát abban ismerhetjük fel, hogy a középiskolai felkészítés egyfajta előszobája a felsőfokú tanítóképzésnek. Konkrétan, nagyon motivált, megfelelő előzetes tudással és magatartással érkeznek azok a hallgatók a felsőoktatásba, akik középiskolában pedagógiai profilú osztályból jönnek, és ez egyben nagy hajtóerő azok számára is, akik ezzel a „lépéselőnyvel” nem rendelkeznek.

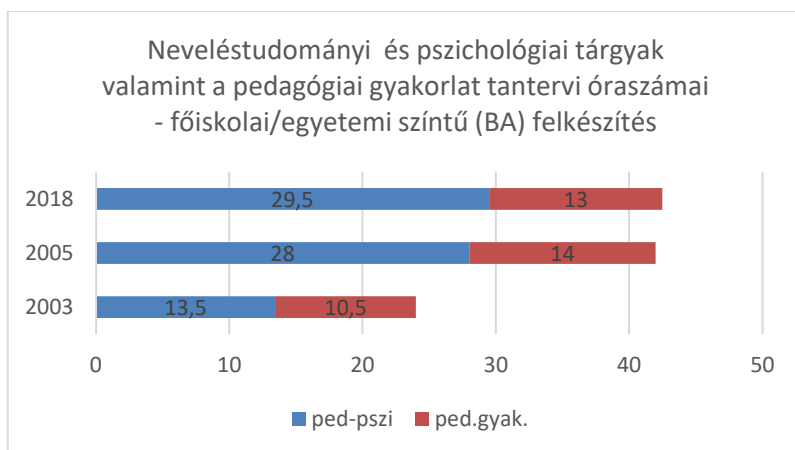
Amint az 1. ábra mutatja a középiskolai felkészítés ideje alatt az óraszámok alakulásában viszonylagos stabilitás figyelhető meg. Kilengést az 1951-es tanterv alapján határozhatunk meg – negatív irányba. Ennek oka abban keresendő, hogy a második bécsi döntés után a román kormány nagyon fontos szerepet szán a tanítóknak az ország felemelésében, megemelik a kötelező oktatás időtartamát, új iskolákat létesítenek, aminek következtében a tanítói szükséglet is igen megnövekszik. A tanítóhiány enyhítése végett a képzés ütemét is próbálják gyorsítani, és leszállítják 4 évre (sőt 1950-ben engedélyezték a harmadik év utáni képesítőzést, lehetővé teszik a látogatás nélküli képzést és a gimnáziumból különbözeti vizsgával való átmenetelt a tanítóképzőbe) (Barabási, 2006). Pozitív irányú elmozdulást érzékelünk 1995-ben, amikor az magasabb óraszámokat a képzési időtartam 4 évről 5 évre történő megemelése jellemezte. 2004-től, amikor újól 4 éves időtartamú a képzés, ismét nagyon hasonló óraszámokkal találkozunk. Ami az elméleti pedagógiai és pszichológiai tárgyak arányát illeti, itt is viszonylagos kiegyensúlyozottságról beszélhetünk, nagyon hasonlóak az arányok a történelmi változások alatt is. Napjainkban – a képzés gyakorlatorientáltságát hangsúlyozandó – azt látjuk, hogy magasabb arányban reprezentált a pedagógiai gyakorlat a tantervben, mint az elméleti szakmai tárgyak. A gyakorlati tudás és a pedagógiai nézetek alakulása szempontjából ezt igen előnyösnek ítéljük meg.



1. ábra: Az elméleti tárgyak (neveléstudományi és pszichológiai) és a pedagógiai gyakorlat óraszámainak alakulása a középiskolában (saját forrás)

A felsőfokú képzésben a szakmai felkészítés ugyanezen vetületét vizsgálva szintén tapasztalunk szembeötlő különbségeket. A középiskolaiból felsőfokúvá alakuló tanítóképzésben még markánsabban megmutatkoztak az általános műveltségi tárgyak (Szabó-Thalmeiner, 2017), aminek következtében az elméleti pedagógiai és pszichológiai tárgyak kisebb óraszámokban voltak jelen. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy a középiskolában is látott elmélet-gyakorlat arányokkal szembesülünk, bár az arány most már az elméleti tárgyak javára tolódik el.

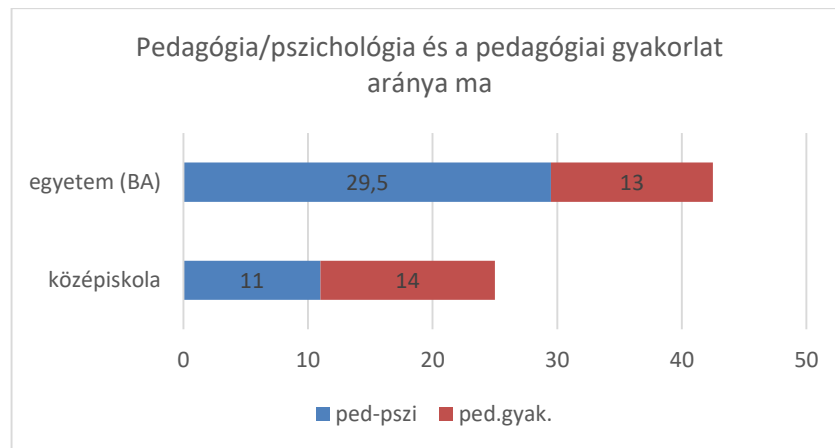
Nagyobb ívű változást tapasztalunk a bologna rendszer szerinti képzés bevezetésekor, amikor már nem főiskolai, hanem az egyetemi képzési szint első lépcsőjén nyújtja a felkészítést a Székelyudvarhelyi Kihelyezett Tagozat, és mint ilyen egyetemi (BA) oklevelet ad végzőseinek. Az elméleti óraszámok növekedését az is előidézte, hogy a bolognai rendszerhez való csatlakozás jelentős változást hozott magával: a 2005/2006-os tanterv első három féléve azonos volt a pedagógia szakon tanuló hallgatókéval, csak a negyedik félévtől váltak szét a csoportok, és az óvodai és elemi iskolai oktatás pedagógiája szakon tanuló hallgatók az utolsó három félévben a tantárgypedagógiákra és az azokhoz kapcsolódó gyakorlatokra összpontosíthattak. Ennek megfelelően a pedagógiai gyakorlat óraszámjai (a teljes képzés 19,5%-a) messze alacsonyabbá váltak a pszichológiai és pedagógiai tárgyakéhoz viszonyítva (a teljes képzés 45,8%-a) (Szabó-Thalmeiner, 2017). Óraszámokban jelentősen nem csökkent a gyakorlat az előző időszakhoz képest, az arányeltolódásokat a pedagógiai és pszichológiai tárgyak óraszámainak a növekedése adta/adja.



2. ábra: Az elméleti (neveléstudományi és pszichológiai) tárgyak és a pedagógiai gyakorlat arányai a felsőfokú képzésben (saját forrás)

A 2. ábra azt is mutatja, hogy a pedagógiai gyakorlat óraszámjai alulreprezentáltak az elméleti tárgyakhoz viszonyítva. Ki kell emelnünk, hogy a képzési rendszer optimalizálásának az egyik lehetséges iránya lehetne a gyakorlat óraszámainak növelése az összevont pedagógiai gyakorlat és az ún. napos gyakorlat bevezetése által, ami jelentősen hozzájárulhatna a pedagógiai tudás integrálódásához, a tanítói/óvodapedagógusi tevékenységről egy átfogó kép kialakításához, és nem utolsósorban a szakmai felkészültség-érzésének kiteljesedéséhez. Mindezzel együtt is ki kell emelnünk, hogy a székelyudvarhelyen zajló tanítóképzés színvonalával elégedettek a hallgatók és a középiskolás diákok. Stark Gabriella (2013) erre irányuló vizsgálatai azt mutatják, hogy a Babes-Bolyai Tudományegyetem keretében zajló felkészítés szakmai színvonalának megítélése a legmagasabb Székelyudvarhelyen, és a középiskolai képzéssel való elégedettség is magas értéket mutat. Ezt az eredményt erősíti az a tapasztalat is, hogy a képzés iránti érdeklődés, a szakra jelentkezők száma nem csökkent a vizsgálat óta eltelt időszakban sem.

Összehasonlítva a középiskolai és az egyetemi alapképzés elméleti (pedagógiai és pszichológiai) valamint gyakorlati képzési óraszámait, az alábbi diagramot nyerjük:



3. ábra: Az elméleti (neveléstudományi és pszichológiai) tárgyak és a pedagógiai gyakorlat arányai napjaink középiskolai és felsőfokú képzésében (saját forrás)

Szembetűnő, hogy az elméleti szaktudás alakítására a felsőoktatásban háromszor akkora időkeretet szánnak, mint a középiskolaiban, míg a gyakorlati óraszámok nagyon hasonlóak, sőt, a középiskolai képzésben a felkészítés ideje alatt heti egy órával több van. A képzés jellege, szintje egyértelműen indokolja az egyetemi képzésbeli magasabb óraszámokat. Megvizsgálva konkrétan a diszciplínákat, azt látjuk, hogy a klasszikus pedagógiai és pszichológiai tudományágak mindkét képzésben megjelennek, bár a középiskolai felkészítésben ezek néhol integrált jelleget öltenek.

A középiskolában az alábbi pedagógiai és pszichológiai tárgyakat találjuk a kerettantervben: bevezetés a pedagógiába és curriculumelmélet, oktatás- és értékelélmélet, tanulásszervezés, gyógypedagógiai, fejlődéslélektan, neveléslélektan, innovatív didaktika (OMECTS 5347/2011). Úgy értékeljük, hogy ez a tantárgytár megfelelő elméleti alapokat jelent, de mindenképpen előnyös, amennyiben erre ráépülnek az egyetemi alapképzés pedagógiai és pszichológiai tárgyai, amelyek az aktuálisan érvényes tanterv szerint a következők: bevezetés a pedagógiába, neveléstörténet, gyógypedagógia, curriculumelmélet, oktatásmélelet, korai fejlesztés pedagógiája, értékelélmélet, hatékony tanulási technikák, interaktív pedagógia, játékpédagógia, intézményi menedzsment és tanulásszervezés, kooperatív technikák az óvodában és kisiskolában, az előkészítő osztály pszichopedagógiája, alternatív pedagógiák, drámapedagógia, pedagógiai kutatás módszertana, általános és személyiségpszichológia, nevelés- és fejlődépszichológia, tanulási zavaros tanulók pszichopedagógiája. (Az érvényben levő tantervből azokat a pedagógiai és pszichológiai tárgyakat emeltük be a felsorolásba, amelyeket a Székelyudvarhelyi Tagozaton kínálunk – a választható tárgyak sorából.) A gazdagabb tantárgyi kínálat önmagában is magyarázza a jóval magasabb elméleti óraszámokat az egyetemi alapképzésben. Úgy gondoljuk, hogy akár ezen óraszámok csökkentése árán is, mindenképpen jó lenne hangsúlyozottabban teret engedni a konkrét pedagógiai gyakorlatnak, amit az elméleti órák gyakorlatcentrikus szervezése csak részben pótolhat.

A mesteri fokozat megszerzésének lehetősége a szakmai felkészülés kiteljesedéséhez vezethet. A mesteri szakirány, *Hatékony tanulási technikák*, nem csupán az óvodai és elemi oktatásra szakosodó tanárok, hanem más szakképesítésű pedagógusok számára is lehetővé teszi az elmélyülést a digitális kor gyermekeinek tanítási rejtelmeibe.

Összességében úgy értékeljük, hogy az a fiatal, aki elhívást érez az óvodai, kisiskolai korosztály iránt érdemi szakmai felkészülési lehetőségekkel élhet ma is Székelyudvarhelyen. Az ideális képzési útvonal a 4+3+2-es rendszer: elkezdni a felkészülést a középiskolában, s folytatni az egyetem alap-, illetve mesteri képzési szintjein, hiszen ezek az egymásra épülő képzési szakaszok kiteljesíthetik a pályára való felkészülést. Azáltal, hogy ez helyben, a városban válik lehetővé a tanítói, óvodapedagógusi pályára vágyók számára, azt mondhatjuk, hogy az erdélyi tanítók, óvodapedagógusok felkészítésének fellelője ma is a település, a képzés magas szintjének biztosítása által pedig méltó továbbvivője a kilencven éves képzési hagyatékunknak.

Irodalomjegyzék:

- Stark Mária Gabriella (2013): *Magyar nyelvű pedagógusképzés a határon túli régióban. A PADI esete.* In Szoták Szilvia (szerk): *Sztereotípiák, választások, túlélési stratégiák kisebbségi léthelyzetekben.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégiuma, Budapest, pp. 335-366. https://books.google.ro/books?id=EfmiBQAAQBAJ&pg=PA356&lpg=PA356&dq=tan%C3%ADt%C3%B3k%C3%A9sz%C3%A9s+erd%C3%A9ly&source=bl&ots=4yPfHqpl9h&sig=7VXM1jlgBZfJ17xkwTar5weg4r8&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjJ0MiYlp_dAhUKLVAKHS9iAqUQ6AEwCXoECAIQAQ#v=onepage&q=tan%C3%ADt%C3%B3k%C3%A9sz%C3%A9s%20erd%C3%A9ly&f=false
- Szabó Kálmán Attila (2006): *Az erdélyi tanító- és óvóképzés történetéből.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely.
- Szabó-Thalmeiner Noémi (2017): *Tanítás felsőfokon, avagy felsőfokú óvodapedagógus és tanítóképzés a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen.* In Pusztai Gabriella – Márkus Zsuzsanna (szerk.) *Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl.* Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 298-311. <http://mek.oszk.hu/18100/18141/18141.pdf>
- Márton János (2015): *Kik, miért és hogyan? Tanító- és óvodapedagógus-képzés Erdélyben – ahogyan a résztvevők látják.* In *Kisebbségkutatás 2015/1,* pp. 9-38. http://bgazrt.hu/dbfiles/blog_files/4/0000012244/Kisebbségkutatás_2015-4_1_old.9-38.pdf
- Barabási Tünde (2006): *Az erdélyi magyar tanítóképzés történetének főbb állomásai különös tekintettel a pedagógiai, pszichológiai jellegű tárgyra, valamint a pedagógiai gyakorlatra.* In *Magiszter 2006/1,* pp. <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2006/tavasz/6.pdf>
- *** [omects_5347_2011](http://www.edunews.ro/wp-content/uploads/2011/10/omects_5347_2011_plan_cadru_pedagogic_anexa_1.pdf) Minisztériumi rendelet: *Kerettanterv – pedagógiai profilú osztályok* URL: http://www.edunews.ro/wp-content/uploads/2011/10/omects_5347_2011_plan_cadru_pedagogic_anexa_1.pdf
- *** *Tantervek Óvodai és Elemi Oktatás Pedagógiája.* URL: <http://padi.psiedu.ubbcluj.ro/szekelyudvarhely/tanrend/>